

דיני מוקצה (שיעור 4)**מוקצה מחמת גופו – כלים העומדים לתיקון**

יחידה מספר 40

סדרת שיעורים זו עוסקת בהגדרת 'מוקצה מחמת גופו'. בשיעור הקודם עסקנו בשברי כלים, ולמדנו באלו תנאים הם ממשיכים להיחשב כלים, ואינם מוקצה, למרות שנשברו, וכבר אינם שימושיים כבתחילה. בשיעור זה נעסוק בכלים העומדים לתיקון. מבחינת דיני מוקצה, ישנו יתרון וחיסרון הלכתי בכך שהכלי עומד לתיקון

מצד אחד, בגדרי מוקצה לעניין שברי כלים הבחנו בין כלים שרגילות להשליכם לאשפתות לבין כלים שעדיין משתמשים בהם. כלי העומד לתיקון נמצא בקטגוריה שלישית – אין רגילות להשליכו לאשפה, אך גם אין בו שימוש כעת. האם הרצון לשמור את הכלי על מנת לתקנו מוציא אותו מהיות מוקצה מחמת גופו? מצד שני, מכיוון ששבר הכלי מיועד לתיקון, ישנו חשש משמעותי יותר שהיתר השימוש וטלטול הכלי יובילו לתיקון האסור בשבת. בשיעור זה נלמד באלו תנאים מותר ואסור לטלטל כלים העומדים לתיקון בשבת.

כלי מפורק**משנה מסכת שבת פרק יז משנה א**

כל הכלים ניטלין בשבת ודלתותיהן עמהן אף על פי שנתפרקו בשבת, שאינן דומין לדלתות הבית לפי שאינן מן המוכן

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קכב עמוד ב

גמרא. כל הכלים ניטלין ואף על פי שנתפרקו בשבת, ולא מיבעיא בחול? אדרבה, בשבת - מוכנין על גבי אביהן, בחול - אין מוכנין על גבי אביהן! - אמר אביי, הכי קאמר: כל הכלים ניטלין בשבת ודלתותיהן עמהן, אף על פי שנתפרקו בחול - ניטלין בשבת

רש"י מסכת שבת דף קכב עמוד ב

משנה. כל הכלים ניטלין בשבת ודלתותיהן עמהם - כל הכלים שיש להם דלתות, כגון שידה תיבה ומגדל - ניטלין בשבת, ודלתות שיש להם בצדן עמהן, ניטלין עמהן. ואף על פי שנתפרקו - הדלתות מן הכלים - ניטלין, ואין דומין לדלתות הבית שאין ניטלין, לפי שדלתות הבית אינן מן המוכן לטלטל, שאינן כלי, אבל אלו הן כלי אגב אביהן. גמרא. ולא מיבעיא בחול - קא סלקא דעתך ואף על פי שנתפרקו - אבשבת דקתני רישא קאי, ומשמע אף על פי שנתפרקו היום מותרים ולא מיבעיא אם נתפרקו מאמש. אדרבה - מאי אף על פי שייך למתני, הא ודאי נתפרקו בשבת איכא למישרי, משום דכי קדיש יומא הוו מוכנין לטלטל אגב אביהן. הכי קאמר כו' - ואף על פי לא ארבותא דנתפרקו בשבת קאי, אלא ארבותא דנתפרקו או בחול או בשבת קאי, ולא מיבעיא כשהן מחוברין.

חברותא שבת דף קכב עמוד ב

מתניתין: כל הכלים שיש להם דלתות בצידין, כגון ארונות, הרי הם ניטלין, מותר לטלטל אותם בשבת, וגם דלתותיהן ניטלין עמהן. אף על פי שנתפרקו הדלתות מן הכלים, בשבת. שהרי אינן דומין דלתות הכלים שהתפרקו, לדלתות הבית שהתפרקו, שאותן אסור לטלטל כשנתפרקו. לפי שדלתות הבית אינן "מן המוכן" לטלטל, כי אין להם תורת כלי, לא לפני שהתפרקו מהבית, ולא לאחר שהתפרקו ממנו. ולכן, כשנתפרקו אסור לטלטלן. מה שאין כן דלתות הכלים, שהן היו מוכנות לטלטל בכניסת השבת "אגב אביהן", וכפי שיתבאר בגמרא.

גמרא: שנינו במשנה: כל הכלים ניטלין, ואף על פי שנתפרקו בשבת, מותרין דלתותיהן בטלטול. קא סלקא דעתין דהכי קאמר תנא דמתניתין: אף על פי שנתפרקו הדלתות מהכלים ביום השבת עצמו הרי הם מותרים בטלטול. ולא מיבעיא, וכל שכן, אם נתפרקו הדלתות ביום חול, לפני השבת, שפשוט כי מותר לטלטלן. והוינן בה: והא אדרבה! דוקא אם התפרקו בשבת יש לנו להתיר לטלטלן היות שבכניסת השבת הן היו מוכנין על גבי אביהן, שהיו אז חלק מהכלי וראויין לטלטול. אבל אם נשברו בחול, הרי אין הם "מוכנין" על גבי אביהן בכניסת השבת, והיה מקום לאוסרם בטלטול! ואם כן, היתה המשנה צריכה לכתוב "אף על פי שנתפרקו בחול"? ומשינן: אמר אביי: הכי קאמר: כל הכלים ניטלין בשבת ודלתותיהן ניטלין עמהן - אף על פי שנתפרקו בחול ניטלין הן בשבת. [ולא מיבעיא כשהם מחוברין שמותר לטלטל אותם]. והחידוש של המשנה הוא רק שאפילו אם הדלתות נתפרקו מותר לטלטל אותם.

ממשנה וגמרא זו עולה שאם הדלת התפרקה בשבת, ודאי שאינה מוקצה, וכוונת התנא הייתה לחדש שמותר לטלטל את הדלת אפילו אם היא התפרקה בחול. שתי שאלות עולות:

- א. במשנה ובגמרא לא מחזר הקריטריון שהעסיק אותנו בשיעור הקודם – היכולת להשתמש בכלי השבור. מדוע קריטריון קריטי זה לא מחזר?
- ב. בדף קכ"ד (ע"ב) מסקנת הגמרא היא שאם כלי נשבר לפני השבת – לכו"ע אין דרישה שיוכל לשמש ליעודו המקורי, והמחלוקת היא רק בכלי שנשבר בשבת. בשיעור הקודם למדנו שאם הכלי נשבר לפני שבת, יותר קל לקבוע אותו ככלי חדש שאינו מוקצה, מאשר כלי שנשבר בשבת. אך כאן הגמרא אומרת להיפך – אם פירקו בשבת, דאי שאינו מוקצה, והחידוש הוא שגם אם התפרק לפני שבת אינו מוקצה! בעלי התוספות הקשו את הקושיה השניה –

תוספות מסכת שבת דף קכב עמוד ב

אדרבה בשבת מוכנין אגב אביהן - אף על גב דלקמן בפירקין (דף קכד): אמר איפכא גבי שברי כלי חרס, דשרי לטלטל יותר כשנשברו בערב שבת משנשברו בשבת? לא דמיא, דהכא אכתי כלי הוא, שעדיין עומד למלאכה ראשונה וראוי להתחבר הכיסוי עם הכלי, אבל לקמן לא חשיב כלי אלא מחמת שעומד למלאכה אחרת, הלכך כשנשבר בשבת אסור טפי, דהוי נולד

בעלי התוספות מסבירים שהנחת השאלה הייתה מוטעית. החשיבה הייתה שמכיוון ששתי הסוגיות מתמודדות עם אותה הבעיה, הקריטריונים לקולא או לחומרה צריכים להיות זהים. בתירוצם תוספות מגלים שאמנם הבעיה זהה, אך הפתרון שניתן שונה, וממילא הקריטריונים ליישום הפתרון הפוכים. נבאר – בשתי הסוגיות מדובר בחפץ שנשבר או התפרק, ולכן יש מקום לתהות שמא כעת הוא כבר לא נחשב כלי, ומשכך הוא יהיה מוקצה מחמת גופו. בכל אחת מהסוגיות עולה סיבה אחרת מדוע שבר הכלי לא נהפך למוקצה –

בסוגיה בדף קכ"ד מדובר בשבר כלי, שמטבעו כבר לא ימשש לשימוש המקורי. השימוש האפשרי (פוטנציאלי) החדש הוא שמצדיק את המשך ההתייחסות אליו ככלי. משכך, אם הוא נשבר בשבת, הצדקה זו בעייתית, שכן עולה בעיה חדשה – נולד. אם הכלי נשבר לפני שבת, השימוש החדש קיים בכניסת השבת, ולכן בעיה זו אינה קיימת. לאור הצדקה מסוימת זו, יותר קשה להצדיק את המשך השימוש בכלי שנשבר בשבת מאשר כלי שנשבר לפני שבת (כפי שלמדנו בשיעור הקודם, למעשה הלכה כרבי שמעון, המתיר את השימוש בכלי, גם אם מדובר בשימוש שלא היה קיים קודם לכן).

בסוגיה בדף קכ"ב מדובר בחלק שהתפרק מכלי, ועתיד לחברו שוב. החידוש הוא שהוא בעצם עדיין הכלי המקורי, פשוט כרגע נמצא במצב מפורק. אם הכלי התפרק בשבת, בכניסת שבת הוא היה כלי, ומכיוון שהפירוק זמני, הוא לא יצא מכלל כלי במשך השבת. אך אם פירק את הכלי לפני שבת, היה מקום לומר שבכניסת השבת הוא לא היה חלק מהכלי, וממילא אין להתייחס אליו ככלי במשך השבת. מבחינה זו, החידוש שהכלי אינו מוקצה גם אם נכנס לשבת מפורק גדול יותר.

מהתירוץ אנו למדים תשובה לשאלתנו הראשונה. כאשר מדובר בשבר כלי שלא עתידים לתקנו, יש למצוא לו שימוש חלופי בכדי להצדיק את השארת שם כלי עליו. כאשר מדובר בשבר כלי או חלק שהתפרק, אך עתידים לתקן או לחבר, עצם היכולת הזאת משמר את שם הכלי שעליו. יש לציין שבחידושים המיוחסים לר"ן חלק על כך –

חידושי הר"ן (מיוחס לו) מסכת שבת דף קכב עמוד ב

ואף על פי שנתפרקו בחול. דאע"ג דכשנכנס שבת לא היו הדלתות דבקין עם הכלים ולא היה בהן תורת כלי, מכל מקום ראוי הן להטלטל בפני עצמן, שהרי יכולין הן לעשות מעין מלאכתן הראשונה, לכסות בהן השידה והתיבה, וכל שכן אם נתפרקו בשבת דהן מוכנין ע"ג אביהן. ולא מיקרי שבר כלי כל זמן שראוי לכלי קצת והרי ראויין הן לאותה מלאכה שהותקנו מתחלה לכסות בהן השידה והתיבה או למלאכה אחרת

הר"ן ביאר את הסוגיה לפי הקריטריונים הקודמים – דלתות הכלים שנתפרקו עדיין יכולים לשמש למלאכות שונות, ולכן אינם מוקצים.

❖ הרחבות – כיצד הר"ן למד את הגמרא? וראשונים נוספים

ברם בדברי רש"י עצמו יש להעיר – על הגמרא עצמה רש"י ביאר –

רש"י מסכת שבת דף קכב עמוד ב

ואף על פי שנתפרקו - הדלתות מן הכלים - ניטליו, ואין דומין לדלתות הבית שאין ניטליו, לפי שדלתות הבית אינן מן המוכן לטלטל, שאינן כלי, אבל אלו הן כלי אגב אביהן

כאן נשמע שרש"י סובר כדברי בעלי התוספות. אך בהמשך רש"י מבאר –

רש"י מסכת שבת דף קכו עמוד ב

דלתות שידה תיבה ומגדל דתנא מתניתין נוטלין - יש תורת כלי עליהן, דראויין לישב עליהן ולתת עליהן מזונות לקטן הרמב"ם ביאר –

רמב"ם הלכות שבת פרק כה הלכה יב

כל הכלים הניטלין בשבת שנתפרקו דלתותיהן כגון דלתות שידה תיבה ומגדל בין שנתפרקו בשבת בין שנתפרקו קודם השבת מותר לטלטל אותן דלתות, וכן כל הכלים הניטלין בשבת שנשברו בין קודם השבת בין בשבת שבריהן נוטלין והוא שיהיו שבריהן עושיין מעין מלאכה, כיצד שברי עריבה לכסות בהן את פי החבית, שברי זכוכית לכסות בהן את פי הפך וכן כל כיוצא בזה, אבל אם אין השברים ראויין למלאכה כלל אסור לטלטלן.

מרכבת המשנה על אתר מוכיח שהרמב"ם סובר כבעלי התוספות, משתי סיבות – ראשית, הרמב"ם הביא את הקריטריון שיהיו השברים עושים מעין מלאכה רק במקרה השני, אחרי שכבר פסק שמותר לטלטל את הדלתות (אילו היה מביא את הקריטריון הזה ברישא, היה מקום לדון שמא לא חזר על הקריטריון מכיוון שכבר הזכיר אותו). שנית – ברישא הרמב"ם כתב קודם שנתפרקו בשבת, ולאחר מכן שהתפרקו לפני השבת. ובסיפא כתב בסדר הפוך. מדוע? בכדי להדגיש שמדובר בסיבות שונות להקל (וממילא החידוש מתהפך, כפי שביארנו לעיל). וכך נשמע שנפסק בשו"ע (סימן שח סעיף ח) בט"ז (שם סק"ח) בפמ"ג (סימן ש"ח מש"ז סק"ח) ובמשנ"ב (שם סקל"ה). ברם בערוך השולחן ציטט את שיטת המיוחס לר"ן –

ערנד השולחן אורח חיים סימן שח סעיף כה

כל הכלים הניטלים בשבת דלתותיהם שנתפרקו מהם בחול מותרים בטלטול, וכן כשנתפרקו בשבת, מפני שתמיד שם כלי עליהן וראויין תמיד לתשמישם דגם כשנתפרקו יכולין לכסות בהן את הכלים והשש"כ התיר לכתחילה, אך חשש לדעת המחמירים –

שמירת שבת כהלכתה (מהדורה תשל"ט) פרק ט"ו סעיף סח

הכפתור עצמו שנפל – מותר לטלטלו ואין בו משום מוקצה. אך טוב להחמיר בזה, מכיוון שאינו ראוי לכל שימוש

לסיכום:

במשנה (שבת פרק י"ז משנה א) נאמר שמותר לטלטל דלתות שהתפרקו מכלים בשבת. בגמרא (דף קכ"ב ע"ב) מבואר שאין חידוש בכך שדלת שהתפרקה בשבת אינה מוקצה. החידוש של התנא הוא שמותר לטלטל את הדלת אפילו אם היא התפרקה בחול. שתי שאלות עולות:

- א. במשנה וגמרא לא מחכר הקריטריון שהעסיק אותנו לכל אורך הדרך – היכולת להשתמש בכלי השבור. מדוע במשנה וגמרא קריטריון קריטי זה לא מחכר?
- ב. בדף קכ"ד (ע"ב) מסקנת הגמרא היא שאם כלי שנשבר לפני השבת – לכו"ע אין דרישה שיוכל לעמוד בייעודו המקורי, והמחלוקת היא רק בכלי שנשבר בשבת. עד כה ההבנה הייתה שאם הכלי נשבר לפני שבת, יותר קל לקבוע אותו ככלי חדש שאינו מוקצה, מאשר כלי שנשבר בשבת. אך כאן הגמרא אומרת להיפך – אם פירקו בשבת, ודאי שאינו מוקצה, והחידוש הוא שגם אם התפרק לפני שבת אינו מוקצה!

בחידושים המיוחסים לר"ן ביאר את הסוגיה לפי הקריטריונים שלמדנו בשיעור הקודם – דלתות הכלים שהתפרקו עדיין יכולים לשמש למלאכות שונות, ולכן אינם מוקצים. בעלי התוספות מבארים שבשתי הסוגיות מדובר בחפץ שנשבר או התפרק, ולכן יש מקום לתהות שמא כעת הוא כבר לא נחשב כלי, ומשכך הוא יהיה מוקצה מחמת גופו. בכל אחת מהסוגיות עולה סיבה אחרת מדוע שבר הכלי לא נהפך למוקצה –

בסוגיה בדף קכ"ד מדובר בשבר כלי, שכבר לא ישמש לשימושו המקורי. השימוש האפשרי (פוטנציאלי) החדש הוא שמצדיק את המשך ההתייחסות אליו ככלי. לכן, אם הוא נשבר בשבת, הצדקה זו בעייתית, שכן עולה בעיה חדשה – נולד. אם הכלי נשבר לפני שבת, השימוש החדש קיים בכניסת השבת, ולכן בעיה זו איננה קיימת. לאור הצדקה מסוימת זו, יותר קשה להצדיק את המשך השימוש בכלי שנשבר בשבת מאשר כלי שנשבר לפני שבת (כאמור, למעשה הלכה כרבי שמעון, המתיר את המשך השימוש כל עוד הכלי ראוי לשימוש כלשהו).

בסוגיה בדף קכ"ב מדובר בחלק שהתפרק מכלי, ועתיד לחברו שוב. החידוש הוא שהוא בעצם עדיין הכלי המקורי, פשוט כרגע נמצא במצב מפורק. אם הכלי התפרק בשבת, בכניסת שבת הוא היה כלי, ומכיוון שהפירוק זמני, הוא לא יצא מכלל כלי במשך השבת. אך אם הכלי התפרק לפני שבת, היה מקום לומר

שבכניסת השבת הוא לא היה חלק מהכלי, וממילא אין להתייחס אליו ככלי במשך השבת. מבחינה זו, החידוש שהכלי אינו מוקצה גם אם נכנס לשבת מפורק גדול יותר. מרכבת המשנה מוכיח שהרמב"ם סובר כבעלי התוספות. מהתירוץ אנו למדים תשובה לשאלתנו הראשונה. כאשר מדובר בשבר כלי שלא עתידים לתקנו, יש למצוא לו שימוש חלופי בכדי להצדיק את השארת שם כלי עליו. כאשר מדובר בשבר כלי או חלק שהתפרק, אך עתידים לתקן או לחבר, עצם היכולת הזאת משמר את שם הכלי שעליו.

נמצאנו למדים על מחלוקת משמעותית – האם התיקון הצפוי משמר שם כלי על חלק שהתפרק מכלי? לפי המיוחס לר"ן – לא, מה שהתפרק מכלי נידון כשבר כלי – הוא יהיה מוקצה אם לא יוכל לשמש למלאכה. וכ"פ ערוך השולחן. לפי בעלי התוספות והרמב"ם – התיקון הצפוי משמר שם כלי על החלק שהתפרק. וכך משמע שפסקו השו"ע, הט"ז, הפמ"ג והמשנ"ב.

כלים העומדים לתיקון

לכאורה למחלוקת זו יש נפקא מינה עצומה. עד כה ההצדקה להתייחס לשבר כלי ככלי הייתה שיש לשבר הכלי שימוש במצבו השבור. מהתוספות למדנו שאם שבר הכלי עומד לתיקון, הוא לא יהיה מוקצה, אלא יישמר לו שם כלי. האם המשמעות היא שכל כלי שנשבר ועתידים לתקנו לא יהיה מוקצה לשיטתם (כאמור, לפי המיוחס לר"ן ופסיקת ערוך השולחן, שבר הכלי יהיה מוקצה אם לא יהיה לו שימוש נוכחי במצבו השבור).

❖ הרחבות - כלי העומד לתיקון – עיון בסוגיית הסנדל שנפסק

תהלה לדוד סימן שח ס"ק י"א

לכאורה הוא הדין בכל שבר כלי שראוי להחזירו ולתקנו עם הכלי, אף על פי שאינו עושה מלאכה כלל מותר לטלטלו, ואף על פי שאינו יכול לתקנו בשבת ... ומיהו אפשר שיש חילוק בין נפרק שאינו צריך אלא להחזיר, לבין נשבר שצריך תיקון. וצ"ע

תהלה לדוד מבין שאכן עולה מרוב הפוסקים, שפסקו כתוספות והרמב"ם, שעקרונית מותר לטלטל כל דבר שהתפרק ועתידים לחבר. ברם הוא מתלבט שמא אם דרוש תיקון ממש, זה כן ייחשב מוקצה. השש"כ הסיק מדבריו שמותר לטלטל כפתור שנפל מבגד, למרות שכפתור אינו כלי או בגד בפני עצמו (אך סיים שטוב להחמיר, כשיטת המיעוט), אך רק אם זה סוג כפתור שאכן רגילים להחזיר דווקא אותו לבגד –

שמירת שבת כהלכתה (מהדורה תשלט) פרק ט"ו סעיף סח

הכפתור עצמו שנפל, מותר לטלטלו ואין בו משום מוקצה, אך טוב להחמיר בזה, מכיוון שאינו ראוי לכל שימוש

שם הערה רכא

אמר הגרש"ז אויערבך שליט"א שאם הכפתור שנשר מן הבגד הוא פשוט ומצוי, אשר אין מקפידים להחזיר דווקא כפתור זה, נראה דאסור לטלטלו

וכדבריו פסק הרב עובדיה (שו"ת יביע אומר חלק ז אורח חיים סימן לז אות ה). לעומתם, הגרמ"פ חלק על ההיתר, ופסק כערוך השולחן –

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן כב

כל הכפתורים הוה ליה מוקצה, דאין הדרך בזמן הזה לצור על פי צלוחיתו בכפתור, ולא דמי לדין דלת דנתפרק, דבדלת אית ליה להדלת איזה תשמיש. אכן אם יש לו איזה השתמשות בכפתור אז לא הוה ליה מוקצה

לסיכום:

תהלה לדוד כותב שלכאורה עולה מדברי תוספות שכל שבר כלי שעתיד להחזירו ולתקנו לא יהיה מוקצה, גם אם לא ניתן לעשות בעזרתו שום דבר כעת. ברם הוא תהה שמא הדין יהיה שונה אם החלק עצמו זקוק לתיקון לפני החיבור לכלי.

נפקא מינה המובאת בפוסקים היא: כפתור שנפל מחולצה – השש"כ והרב עובדיה פסקו שמותר לטלטלו, מכיוון שעתיד להשיבו (הגרש"ז העיר שזה נכון רק בכפתור שמתכוונים להשיב דווקא אותו. אם מדובר בכפתור סתמי יתכן ויהיה מוקצה). הגר"מ פיינשטיין פסק כערוך השולחן, ולכן פוסק שאסור לטלטל כפתור שנפל.

איסור טלטול הכלי שמא יתקע

עד כה עסקנו בשאלה אם כלי שבור עדיין נחשב כלי, ולא מוקצה מחמת גופו. עמדנו על שני קריטריונים המאפשרים לשבר הכלי לא להיחשב מוקצה – א. עדיין שימושי (בקריטריונים שלמדנו בשיעור הקודם). ב. עומד לתיקון.

מצד אחד, עמידת שבר הכלי לתיקון מסייעת לו לשמר שם כלי. מנגד, עומד חשש הפוך –

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קלח עמוד ב

תניא כירה שנשמטה אחת מירכותיה - מותר לטלטלה, שתים - אסור. רב אמר: אפילו חד נמי אסור, גזירה שמא יתקע

רש"י מסכת שבת דף קלח עמוד ב

מירכותיה - פטופטים שלה, כעין רגלים
שמא יתקע - כשמחבר לה הרגל יתקענה בחוזק והוי בונה

חברותא שבת דף קלח עמוד ב

תניא: כירה שנשמטה אחת מירכותיה [רגליה] - מותר לטלטלה לצורך גופה או מקומה כדין כלי שמלאכתו לאיסור. נשמטו שתים מרגליה אסור לטלטלה כלל. רב אמר: אפילו נשמט לה רגל חד נמי אסור לטלטלה כלל, אך לא משום מוקצה, אלא שיש לגזור גזירה שמא יתקע את רגלה בחוזקה כשיבוא להחזירה ויתחייב משום בונה
רב מוסיף רובד שלא ראינו עד כה. הוא אומר שיש חשש שאם ישתמש בכלי בהיותו שבור הוא עלול לתקוע (האם התנא אסר מטעם זה, או מפני שהכירה שנשמטו שתי ירכותיה נעשית מוקצה? עיינו על כך בהרחבה).

❖ **הרחבות – מדוע הברייתא אסרה טלטול כירה שנשמטו שתי ירכותיה? והאם רב חולק עליו?**

כפי שביאר זאת המאירי –

בית הבחירה (מאירי) מסכת שבת דף קלח עמוד ב

כירה שנשמטה אחת מירכותיה אסור לטלטלה אף על פי שתורת כלי עליה עדיין גזירה שמא יתקע כשהוא מחבר לה הרגל ר"ל שתוקעו שם בחוזק ומ"מ בנשמטו שתים מירכותיה אי אתה צריך לכך שהרי אסור לטלטלה מצד עצמה שאין תורת כלי עליה.

תרומת הדשן מצטט שאחד הגדולים השליך מאיסור זה לדין ספסל שנשמטה אחת מרגליו –

תרומת הדשן סימן עא

שאלה: ספסל ארוך שנשמטה אחת מרגליו, שרי לטלטלו ולהניחו בראשו באותו צד שנשמט הרגל על ספסל אחר או לאו?

תשובה: יראה דיש להסתפק בדבר. וכן ראיתי כתוב על שם אחד מהגדולים שאסור. והביא ראייה מפי תולין (שבת דף קלח ע"ב) כירה שנשמטה מירכותיה אסור לטלטל, גזירה שמא יתקע, והיינו הך ממש. אמנם היה נראה לחלק, דהתם לא מצי להושיבה בלא הירך שנפלה, ולכך גזרינן. אבל כאן אפשר להניח על ספסל אחר, ולא גזרינן דלמא יתקע. אך מדמחלק בתחלה התם בין אחת לשתיים, משמע נמי דאחת אכתי חזי על ידי סמיכה, ואפ"ה מסקינן לאיסור, והמחמיר תבא עליו ברכה, וכן ראוי הוא להחמיר הנלעד"כ

תרומת הדשן מתלבט בתחילה אם איסור השימוש בכירה הוא במצב שאין יכולת להשתמש בכירה בלי הרגל שנשמטה. הוא נוטה להכריע שגזרו על מצבים בהם ניתן להשתמש בכירה בדוחק.

מהו האיסור לתקוע? בדבר זה נחלקו רב ושמואל בהמשך המסכת –

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קב עמוד ב

עייל שופתא בקופינא דמרא, רב אמר: משום בונה, ושמואל אמר: משום מכה בפטיש

רש"י מסכת שבת דף קב עמוד ב

עייל שופתא בקופינא דמרא - שופתא יתד קטן שתוחבין בתוך בית יד של מרא בהיותו בנקב הברזל, להדקו שלא יצא, שקורין קאייני"ל +חתיכת עץ קטנה שמהדקים בה+.
קופינא - הוא חור שבראש המר.
מרא - בלעז פושי"ר -מעדר.

חברותא שבת דף קב עמוד ב

נחלקו רב ושמואל במי שעיל שופתא בקופינא דמרא, שתקע יתד קטן בחור הברזל של המעדר כדי להדק בו את ידית העץ של המעדר שנכנסת לחור הברזל. רב אמר: חייב משום בונה, ויש בנין בכלים. ושמואל אמר: חייב משום מכה בפטיש, ולא משום בונה כיון שהידית כבר תחובה בברזל, ואין זה אלא גמר מלאכת עשיית המעדר, בהידוק שעושה.

אנו נשוב ונעמיק רבות במחלוקת זו בעז"ה כאשר נעסוק באיסור בונה ובשאלה באלו תנאים ישנו איסור בניית כלים.
 בשיעור זה אנו עוסקים רק בגזירה שגזרו לא לטלטל כלים שבורים שעלול לתקנם.
 (רש"י ביאר שרב אסר את טלטול הכירה, שמא יתקע, "והוי בונה". כמובן שרש"י ביאר את דברי רב לשיטתו של רב. לפי שמואל חשש התקיעה הוא משום מכה בפטיש).

עד כה למדנו על שברי כלים שאינם מוקצים ומותר לטלטלם, וכעת אנו למדים שישנה גזירה האוסרת לטלטל שברי כלים, אמנם לא מפאת איסור מוקצה, אלא מחשש שמא יתקע. באלו תנאים מותר לטלטל את הכלי השבור?

א. הבחנה בין חלק שהתפרק וניתן לחברו לבין חלק שאין יכולת לחברו

ט"ז אורח חיים סימן שח ס"ק יד

נ"ל דאם נשטט הרגל כבר ואין כאן אותו רגל כלל, אלא הספסל עומד כך בלא רגל היא מקודם, אין איסור לסמוך אותו על ספסל אחר, דכאן אין שייך שמא יתקע, כנלע"ד באיסור זה שהוא חומרא דרבנן, ולצדד בו להקל במקום שאין חשש שמא יתקע, בפרט במקום שהוא צורך בית המשתה בשבת

הט"ז אומר שהגזירה נאמרה על כירה שנשמטה אחת מירכותיה, כלומר – יש חלק מפורק, וניתן לחברו שוב. אם אין את מה לחבר, אין חשש ואין גזירה שמא יתקע. המשנה ברורה מסביר שהוא הדין אם החלק נשבר וצריך חלק חדש –

משנה ברורה סימן שח ס"ק סט

אם נשבר רגל אחד דלא שייך בו שמא יתקע אלא צריך לעשות רגל אחר ולזה לא חיישינן

אם החלק נשבר, או אבד – אין איסור להשתמש בחפץ. הדברים מסתברים, שכן אם אין דרך נגישה לתקן את הכלי, אין חשש שיתקן בלא משים.

ההבחנה הזאת מצמצמת מאוד את הגזירה. בכל מצב בו החלק נשבר ויש צורך להשיג חדש בכדי לתקן, או שהחלק החסר אינו נגיש לתיקון – גזירת כירה אינה חלה.

דברי הט"ז מבחינים בין הדיון שלמדנו בשיעור הקודם לבין גזירת כירה. הוא מבחין בין חפץ שנשבר (או שאחד מחלקיו נשבר) לבין כלי שהתפרק. עדיין יש לברר מה ההבדל בין כירה שנשמטה אחת מירכותיה לבין דלת שניטלה מכלי?

ב. אם השבר לא פוגע בשימוש עצמו

הרב זילבר נזקק לשאלה זו בכדי להכריע אם מותר לטלטל ידית שנפלה מכלי –

אז נדברו חלק ד סימן לט

אין להקשות מריש פרק כל הכלים (דף קכ"ב ע"ב) דתנן כל הכלים ניטלים בשבת ודלתותיהם עמהם ... למה לא גזרו כאן דין מוקצה שמא יחזיר את הדלת ויתקע כמו שגזרו בכירה? ונראה דדווקא דלת, שאינו מפריע לעיקר השימוש בכלי, אלא לשמירה על חפצי הכלי, אבל רגל, שבלעדו אין לכלי אותה העמידה של קודם – שפיר יש לגזור, ואם כן נמדד הדבר לפי הצורך באותו החלק. ואם אמנם זה ידית שהיא לא נחוצה לשימוש הכלי – הוי כדלתות הכלי. אבל אם מפריע לשימוש הכלי – הרי זה דומה לרגלי הכירה, ונאסר הכלי בטלטול ... דלתות הכלים שנתפרקו מותר לטלטל אפילו באלו ששייך שמא יתקע, דכיוון שאינו מפריע לעיקר השימוש – אינו בהול, ולא גזרינן שישכח ויתקע

הרב זילבר מבחין בין כלי שהתפרק ועדיין ניתן להשתמש בו באותה נוחות בה השתמשו בו קודם, לבין כלי שפירוקו מקשה על נוחות השימוש. הכירה שניטלה אחת מירכותיה אמנם משמשת לשימושה המקורי, ועתיד לחבר את הירך מחדש, אך השימוש הנוכחי לא יהיה נוח, ועל כן יש חשש שייגרר ויתקע את הירך במקומו. מכך מסיק הרב זילבר גם לעניין ספר תורה שידיותיו התפרקו –

אז נדברו חלק ד סימן סג

הכל תלוי אם מפריע לעיקר שימוש החפץ ... ואם כן בידיות של עץ חיים דלמטה, דיזוע שעליהם ספר תורה עומד תמיד בארון, ודאי שהוא דומה לרגלי כירה וספסל, וכל הספר תורה נאסר בטלטול כמו שנאסרת הכירה וספסל, ואפילו ברגל אחת כדאיתא שם, וגם כאן אפילו בידית אחת של העץ חיים, אבל בידית דלמעלה, דומה לדלתות הכלים, דהכל שרי בטלטול

חילוק זה מובא גם בשלחן שלמה –

שלחן שלמה הלכות שבת סימן שח אות מה

צ"ע מסעיף ט', שמותר לטלטל דלת השידה ולא חיישינן שמא יתקע? ונ"ל דבכי האי גוונא, דאפשר להשתמש עם השידה כמו שהיא – לא גזרינן, מה שאין כן בכירה וספסל שנשבר

לסיכום ההבחנות בין גזירת כירה (המובאת במסכת שבת דף קל"ח ע"ב) לבין שברי כלים ודלתות כלים שהתפרקו –

שברי כלים שמותר לטלטלם הם חלקים שאין יכולת לחברם בקלות, או מחמת שצריכים חלק אחר או מכל סיבה אחרת.

"דלתות כלים" ודומיהם הם כלים שניתן להשתמש בהם באותה נוחות גם ללא החלק שהוסר. גזירת כירה, אם כך, חלה על כלים שתיקונם נעשה על ידי חיבור החלק (ולא יצירת חלק חדש או תיקון החלק המפורק) הנמצא לפנינו (ולא "אין כאן אותו רגל", כלשון הט"ז), והשימוש בכלי כעת פחות נוח (ולכן יש חשש שיתקע).

מה כלול באיסור?

מהדברים עלה שהחשש הוא שהשימוש הפחות-נוח יגרום למשתמש לתקוע ולתקן את הכלי. לכאורה ניתן להסיק מכך שני דברים – א. עיקר האיסור אינו הטלטול (שהלא לא הוא הגורם לתקן את הכלי), ב. טלטול שבמובהק לא יוביל לתקיעת החלק בחזרה אינו אסור מעיקר הדין (כמובן שיתכן שחכמים לא יחלקו בתקנתם, כך שיתכן שאסור למרות שהגיון הגזירה אומר אחרת).

נבחן את הדברים. ראשית – האם האיסור הוא טלטול, או שימוש? בגמרא נאמר שאסור לטלטל את הכלי. וכך משמע מכל הראשונים, שציטטו את הגמרא כמות שהיא, ולא הזכירו איסור שימוש (עיין לדוגמא בפירוש ר"ח על הדף, ר"ף מסכת שבת דף נ"ו ע"ב, רא"ש מסכת שבת פרק כ סימן ד, רמב"ם הלכות שבת פרק כו הלכה ו). וכך הסיק באליה רבה אודות הספסל שתרומת הדשן כתב שחלה עליו גזירת שמא יתקע (פסקו המשנה ברורה סק"ע) –

אליה רבה סימן שח ס"ק מב

בישיבה לחוד אם אינו מטלטל פשיטא דמותר לכולי עלמא

אם כך מתברר שהגזירה גזרה איסור טלטול, לא שימוש. לאור זאת, יש לפקפק במסקנה השניה שהצענו. אם האיסור הוא טלטול, למרות שהגזירה היא שמא השימוש הפחות נוח יוביל לתקיעה, לכאורה אין הצדקה להתיר את הטלטול רק בגלל שמטלטל באופן בו פחות סביר שיתקן.

חזון איש הלכות שבת סימן נ אות י

קיימא לו דרפוי מותר (כלומר, איסור תיקון הכלי שלאורו הגזירה נגזרה אסור רק אם תוקע את החלק בצורה הדוקה. אם רק הידק באופן רפוי, אין איסור). ואפשר דטלטול להחזיר הירך רפוי – מותר, כיוון דעסיק להחזיר רפוי, לא חיישינן שישכח את השבת ויתקע ... מיהו לדעת התוספות ברגיל לתקוע לא שרינן רפוי (כלומר, בעלי התוספות חולקים על ההנחה הקודמת, ופוסקים שאסור להדק באופן רפוי דבר שרגילים לתקוע), יש לומר דהני מילי בדרכן לתקוע, אבל אם אין דרכן לתקוע יש לומר דמותר לטלטל. וכן לדעת הטור, דאם אין דרך לתקוע מותר להדק ברפיון נראה דמותר לטלטל

מתברר שהנחתנו השניה גם איננה נכונה. דברי החזון איש ממשיכים את דברי הט"ז שלמדנו לעיל. אין איסור "שמא יתקע" אלא במקום בו אכן יש חשש שיעבור על האיסור של התקיעה. בסוף דבריו החזון איש אומר שהדברים תלויים בשיטות הראשונים ביחס לאיסור התקיעה. אך בתחילת דבריו עולה היסוד העקרוני. אם הטלטול נועד לבצע פעולה שבמובהק איננה התקיעה – הגזירה האוסרת את הטלטול לא חלה.

השתמש בכלי מבעוד יום

זרכי משה הקצר אורח חיים סימן שח אות (ו)

נראה לי אם ישב עליה (על הספסל שנשמטה רגלו) מבעוד יום – מותר לישיב עליה בשבת דלא גרע מחריות של דקל וכך פסק הרמ"א –

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שח סעיף טז

כירה שנשמטה אפילו אחת מירכותיה, אסור לטלטלה וכן ספסל ארוך שנשמט ח' מרגליה. כ"ט שתיים. דאסור לטלטלה ולהגיחה על ספסל אחרת ולישב עליה אפילו נשברה מצע"י (תרומת הדשן סי' ע"א). אל"כ ישב עליה כך פעם אחת קודם השבת. הרמ"א פסק שכשם שחריות דקל הם מוקצה, אך אם ישב עליהם לפני שבת מותר להשתמש בהם בשבת, כך גם אם השתמש בכירה לפני שבת. אמירה זו מפתיעה, שהרי איסור טלטול הכירה הוא מחשש שמא יחבר את הרגל, לא מחמת שהיא מוקצית מחמת גופה! המגן אברהם העיר על כך, אך ביאר מדוע דברי הרמ"א נכונים מטעם אחר –

מגן אברהם סימן שח ס"ק לג

אלא אם כן ישב. דלא גרע מחריות של דקל – ולכאורה צריך עיון דהתם הטעם משום מוקצה ולהכי מהני ישב, מה שאין כן הכא דגזרינן שמא יתקע, ונראה לי דכיון שישיב עליה כך פעם אחת בלא רגל שוב לא יתקע כפי שלמדנו מדברי הרב זילבר, החשש שמא יתקע ויתקן את הכלי השבור קיים במצבים בהם השימוש הנוכחי בכלי אינו נוח. המגן אברהם מציע להקל בקולא של הרמ"א מהטעם הזה. מאחר והשתמש בכלי בצורתו השבורה, גילה דעתו שהשימוש הנוכחי נוח דיו, ואין חשש שמא יתקע. יתכן, בנוסף לכך, שמאחר שהשתמש בכלי המפורק במיוחד לפני השבת, שימוש זה יזכיר לו להמשיך להשתמש כך בשבת, ולא לתקן. יש לציין שאנו למדים מדברי הפוסקים (ה"ט"ז וחזו"א שהובאו לעיל, והמג"א כאן) שגזירת "שמא יתקע" תקפה רק במקומות בהם אכן יש חשש מעשי שיתקע, ואינה גזירה גורפת על כלים שבורים.

עדשה שנפלה ממשקפיים

כאשר עדשה נופלת ממשקפיים, עומדות בפנינו שתי שאלות – 1. האם מותר להשיב את העדשה למקומה? 2. אם יש איסור בהשבת העדשה, האם אסור לטלטל את המשקפיים "שמא יתקע"?

שו"ת בצל החכמה חלק ו סימן קכג

בדין החזרת זכוכית של משקפיים למסגרתה בשבת ע"ד שאלת מע"כ וכו' בזכוכית של משקפיים שנפלה מתוך המסגרת בשבת, אם מותר להחזירה. כבר נשאלתי ע"י הרבה פעמים לפני כארבעים שנה, ובכל פעם הוריתי, שאם כבר נפלה הזכוכית מתוך המסגרת פעם ופעמים לפני השבת והחזירה, כשנפלה אח"כ בשבת מותר להחזירה, אבל אם זה עתה היא נפלה בפעם הראשונה, אסור להחזירה, כי לענ"ד הי' נראה פשוט שזה דומה לרגל ספסל שנפלה ... אחרי שנים ראיתי בשו"ת אמרי יוסף (ח"א סי' ר"ב) שנשאל בזה ואוסר משום שהיא צריכה מתחלה להיות מהודקת הרבה, ודמי למנורה ועוד, דהחזרתם הוא טורח ואסור, דומיא דהחזרת רצועות הסנדל, שאם הנקב צר אסור, ע"ש. ולענ"ד כ"ז שייך במשקפיים של זמנו שהמסגרת הי' נסגרת ע"י בורג שהחזיק גם את המוט שסופו יגיע עד לאחורי האוזן ומחזיק כך את המשקפים על עיניו, וכאשר נפלה הזכוכית והחזירה, הי' דרך להדק הבורג, וכיון שכן, שפיר קאמר האמר"י שהיא דומה למנורה. משא"כ ברוב ורובא דרובא של משקפים של זמנינו שהמסגרת המחזיקה את הזכוכית היא חטיבה אחת מסביב, והיא תמיד סגורה וא"א להדקה או לעשותה רפויה כלל, נמצא לא שייך לאסור בו משום שמא יהדק כלל.

באמרי יוסף פסק לאיסור, שכן רגילים להדק את העדשה בהידוק חזק, האסור בשבת. ממילא אסור גם לטלטל את המשקפיים, "שמא יתקע".

"בצל החכמה" כתב שהדברים תלויים בשני קריטריונים מציאותיים –

א. אופן השבת העדשה – אם מדובר בעדשה הרגילה ליפול, מוכח שלא "תוקעים" את העדשה בצורה משמעותית. אך אם זו נפילה חד-פעמית, מוכח שהתקיעה טובה. במצב זה אסור להכניס את העדשה, ואסור לטלטל את המשקפיים, "שמא יתקע".

מיד נראה שביסודי ישרון התיר באופן דומה. הוא מסביר שאנשים רגילים לא מהדקים את המשקפיים באופן משמעותי מספיק בכדי לאסור, ורק אנשי המקצוע מהדקים באופן האסור. לכן לאדם הרגיל מותר להשיב את העדשה ולטלטל את המשקפיים (אלא אם כן יש לו את הציוד והיכולת להדק כך עצמאית, לדוגמה – הבורג והמברג המתאימים והיכולות הדרושות).

ב. בסוג המסגרת. ישנן מסגרות בהן אין אפשרות "לתקוע", ואזי אין איסור לטלטל את המשקפיים או להשיב את העדשה.

שו"ת ציץ אליעזר חלק ט סימן כח אות ט

בהעפתי מבט עיוני בספרו היקר יסודי ישורון ח"ד ראיתי לו בעמוד קכ"ט שדן בדבר החזרת הזכוכית לתוך המשקפים בשבת והדקת הבורג. ודן להתיר עפ"י המג"א בסי' ש"ח ס"ק ל"ד דמתיר ברפוי, ואף על גב דבמשקפים הדרך להדק אבל ההידוק דרכו להעשות ע"י אומן, ורק להדק הבורג בכלי יש לאסור שהרי יש כאן תיקון המתקיים. אך לבסוף כותב דשוב ראה בשו"ת אמרי יושר ח"א סימן י"ב [צי"ל ר"ב] שכתב לאסור, ע"כ.

ואעיר לו בקצרה. דראשית היה צריך כת"ר לבאר גם דין השימוש בגוף הזכוכית עצמה גם כשנניח שאסור להחזירה, וכדרך שמבאר זאת בשו"ת אמרי יושר שם. והאמרי יושר שם מתיר זאת, ושנית, כשמעניינים בדבר התירו בזה רואים שהוא בנוי בעיקר מפני שעוד לא ברור לו גם ענין איסור החזרה, דכותב שם דלכן יש להתיר ולא חיישינן לשמא יבוא ע"כ להחזיר כדחיישינן בספסל בסי' ש"ח סעיף ט"ז כי בשם היא חומרא בעלמא וכאן עדיף טפי דאפשר דלענין זכוכית ל"ח שמא יתקע משום דירא שתשבר, ומה"ט מעיר האמרי יושר לעיל מיניה דיש בעצם מקום להתיר גם ההחזרה דאין חשש כ"כ שיתקע בחוזק דירא שלא תשבר, אך מכיון שלא מצא סמך לזה בפוסקים לא רצה לסמוך ע"ז למעשה להתיר וגם חשש משום טורח יעו"ש...

ושלישית, אנהיר לעינינו לדברי ספר שו"ת חלק לוי חאו"ח סי' ק"א וכן לדברי ספר שו"ת בית ישראל (לנדא) סי' י"ב שנשאלו ג"כ על כך אם מותר להחזיר הזכוכית שנפלה לתוך המשקפים בשבת וברירו והעלו להיתרא להחזיר באופן רפוי ובלא הידוק הבורג עיין שם, ואציין עוד שבדומה לזה ראיתי גם בשו"ת אגרות משה חאו"ח מהדו"ת סי' פ"א שהעלה להתיר להכניס בעצמו חזרה באופן רפוי שיניים תותבות קבועות שנתרחש שנפלו בשבת ע"ש. מכל האמור נלמד דמיהת החזרת זכוכית במשקפי שמש פשוטים וכדומה שאין שם בכלל הדקה והברגה ומחזירים בלחיצה פשוטה דמותר זאת אליבא דכו"ע, בהיות דלא קיים שם בכלל חשש לשמא יהדוק, ופשוט, ואקצר.

רבנות שו"ע סימן ש"ח סעיפים ח-ט, ט"ז

סיכום

כלי מפורק

במשנה (שבת פרק י"ז משנה א) נאמר שמותר לטלטל דלתות שהתפרקו מכלים בשבת. בגמרא (דף קכ"ב ע"ב) מבואר שאין חידוש בכך שדלת שהתפרקה בשבת אינה מוקצה. החידוש של התנא הוא שמותר לטלטל את הדלת אפילו אם היא התפרקה בחול.

שתי שאלות עולות:

1. במשנה וגמרא לא מוזכר הקריטריון שהעסיק אותנו לכל אורך הדרך – היכולת להשתמש בכלי השבור. מדוע במשנה וגמרא קריטריון קריטי זה לא מוזכר?
  2. בדף קכ"ד (ע"ב) מסקנת הגמרא היא שאם כלי שנשבר לפני השבת – לכו"ע אין דרישה שיוכל לעמוד ביעודו המקורי, והמחלוקת היא רק בכלי שנשבר בשבת. עד כה ההבנה הייתה שאם הכלי שנשבר לפני שבת, יותר קל לקבוע אותו ככלי חדש שאינו מוקצה, מאשר כלי שנשבר בשבת. אך כאן הגמרא אומרת להיפך – אם פירקו בשבת, ודאי שאינו מוקצה, והחידוש הוא שגם אם התפרק לפני שבת אינו מוקצה!
- בחידושים המיוחסים לר"ן ביאר את הסוגיה לפי הקריטריונים שלמדנו בשיעור הקודם – דלתות הכלים שהתפרקו עדיין יכולים לשמש למלאכות שונות, ולכן אינם מוקצים.
- בעלי התוספות מבארים שבשתי הסוגיות מדובר בחפץ שנשבר או התפרק, ולכן יש מקום לתהות שמא כעת הוא כבר לא נחשב כלי, ומשכך הוא יהיה מוקצה מחמת גופו. בכל אחת מהסוגיות עולה סיבה אחרת מדוע שבר הכלי לא נהפך למוקצה – בסוגיה בדף קכ"ד מדובר בשבר כלי, שכבר לא ישמש לשימושו המקורי. השימוש האפשרי (פוטנציאלי) החדש הוא שמצדיק את המשך ההתייחסות אליו ככלי. לכן, אם הוא נשבר בשבת, הצדקה זו בעייתית, שכן עולה בעיה חדשה – נולד. אם הכלי נשבר לפני שבת, השימוש החדש קיים בכניסת השבת, ולכן בעיה זו איננה קיימת. לאור הצדקה מסוימת זו, יותר קשה להצדיק

את המשך השימוש בכלי שנשבר בשבת מאשר כלי שנשבר לפני שבת (כאמור, למעשה הלכה כרבי שמעון, המתיר את המשך השימוש כל עוד הכלי ראוי לשימוש כלשהו).

בסוגיה בדף קכ"ב מדובר בחלק שהתפרק מכלי, ועתיד לחברו שוב. החידוש הוא שהוא בעצם עדיין הכלי המקורי, פשוט כרגע נמצא במצב מפורק. אם הכלי התפרק בשבת, בכניסת שבת הוא היה כלי, ומכיוון שהפירוק זמני, הוא לא יצא מכלל כלי במשך השבת. אך אם הכלי התפרק לפני שבת, היה מקום לומר שבכניסת השבת הוא לא היה חלק מהכלי, וממילא אין להתייחס אליו ככלי במשך השבת. מבחינה זו, החידוש שהכלי אינו מוקצה גם אם נכנס לשבת מפורק גדול יותר. מרכבת המשנה מוכיח שהרמב"ם סובר כבעלי התוספות.

מהתירוץ אנו למדים תשובה לשאלתנו הראשונה. כאשר מדובר בשבר כלי שלא עתידים לתקנו, יש למצוא לו שימוש חלופי בכדי להצדיק את השארת שם כלי עליו. כאשר מדובר בשבר כלי או חלק שהתפרק, אך עתידים לתקן או לחבר, עצם היכולת הזאת משמר את שם הכלי שעליו.

נמצאנו למדים על מחלוקת משמעותית – האם התיקון הצפוי משמר שם כלי על חלק שהתפרק מכלי? לפי המיוחס לר"ן – לא, מה שהתפרק מכלי נידון כשבר כלי – הוא יהיה מוקצה אם לא יוכל לשמש למלאכה. וכ"פ ערוך השולחן.

לפי בעלי התוספות והרמב"ם – התיקון הצפוי משמר שם כלי על החלק שהתפרק. וכך משמע שפסקו השו"ע, הט"ז, הפמ"ג והמשנ"ב.

כלים העומדים לתיקון

התהלה לדוד כותב שלכאורה עולה מדברי תוספות שכל שבר כלי שעתיד להחזירו ולתקנו לא יהיה מוקצה, גם אם לא ניתן לעשות בעזרתו שום דבר כעת. ברם הוא תהה שמה הדין יהיה שונה אם החלק עצמו זקוק לתיקון לפני החיבור לכלי. נפקא מינה מדוברת בפוסקים היא כפתור שנפל מחולצה – השש"כ והרב עובדיה פסקו שמותר לטלטלו, מכיוון שעתיד להשיבו (הגרש"ז העיר שזה נכון רק בכפתור שמתכוונים להשיב דווקא אותו. אם מדובר בכפתור סתמי יתכן ויהיה מוקצה). הגר"מ פיינשטיין פסק כערוך השולחן, ולכן פוסק שאסור לטלטל כפתור שנפל.

גזירה שמא יתקע

רב (הובא במסכת שבת דף קלח ע"ב) אומר שאם ניטלה ירך של כירה – אסור לטלטלה, שמא יתקע. במה זה שונה משני הדינים הקודמים שלנו? לכאורה אם עדיין ניתן להשתמש בכירה, היא אינה מוקצה (כפי שלמדנו בשיעור הקודם), ואם היא עתיד לתקנו, לפי רוב הפוסקים אינה מוקצה גם אם אין לה שימוש כעת! הפוסקים הגדירו את גזירת שמא יתקע – שברי כלים שמותר לטלטלם הם חלקים שאין יכולת לחברם בקלות, או מחמת שצריכים חלק אחר או מכל סיבה אחרת (כך למדנו מדברי הט"ז אליה רבה ומשנ"ב). "דלתות כלים" ודומיהם הם כלים שניתן להשתמש בהם באותה נוחות גם ללא החלק שהוסר (כך למדנו משובתו של הרב זילבר בשו"ת "אז נדברו"). גזירת כירה, אם כך, חלה על כלים שתיקונם נעשה על ידי חיבור החלק (ולא יצירת חלק חדש או תיקון החלק המפורק) הנמצא לפנינו (ולא "אין כאן אותו רגל", כלשון הט"ז), והשימוש בכלי כעת פחות נוח (ולכן יש חשש שיתקע).

מהדברים לכאורה עולה שהחשש הוא שהשימוש הפחות-נוח יגרום למשתמש לתקוע ולתקן את הכלי. לכאורה ניתן להסיק מכך שני דברים – א. עיקר האיסור אינו הטלטול (שהלא לא הוא הגורם לתקן את הכלי), ב. טלטול שבמובהק לא יוביל לתקיעה החלק בחזרה אינו אסור מעיקר הדין (כמובן שיתכן שחכמים לא יחלקו בתקנתם, כך שיתכן שאסור למרות שהגיון הגזירה אומר אחרת).

ברם למדנו מדברי הראשונים, שהזכירו שהאיסור הוא טלטול בלבד, שהאיסור הוא טלטול, ואין איסור להשתמש בחפץ בלא לטלטלו, וכך פסק האליה רבה, ציטטו המשנה ברורה.

לגבי הדבר השני למדנו מדברי הט"ז לעיל שאם אין יכולת לתקן את הכלי בקלות, אין איסור לטלטל. החזון איש מוסיף על כך שמותר לטלטל את החלק השבור בכדי לחברו באופן המותר (שאת גדריו נלמד בע"ה כאשר נעסוק בהלכות בונה), מכיוון שגם באופן זה אין חשש שיתקע.

כלומר, הקולא הולכת לשני הכיוונים – אם אין חשש שיתקע – אין איסור. והאיסור הוא טלטול, לא שימוש.

השתמש בכלי מבעוד יום

בדרכי משה כתב שאם השתמש בכלי השבור מבעוד יום, מותר לטלטלו כמות שהוא, דלא גרע מחריות דקל, וכך פסק ברמ"א. המג"א העיר על דבריו שהדיון אינו דיון במוקצה מחמת גופו, אלא בגזירה שמא יתקע, כך שהשוואה לחריות דקל אינה רלוונטית. ברם המג"א פוסק למעשה שאם השתמש בחפץ השבור מבעוד יום מותר להשתמש בשבת, מפני שאין חשש שיתקע. ניתן להבין את דבריו בשני אופנים – 1. מכיוון שהשתמש באופן הפחות נוח, התברר שהשימוש בעודו שבור אינו מפריע לו כל כך, ולא חוששים שיתקע. 2. השימוש מבעוד יום באופן זה יזכיר לו שאסור לתקוע בשבת.

הפוסקים דנו אודות עדשה שנפלה ממשקפיים.

חשוב לציין שיש כאן שני דיונים. ראשית – האם יש איסור בהשבת העדשה שנפלה? שנית, האם לאור איסור זה יש איסור לטלטל את המשקפיים השבורות, "שמא יתקע"?

באמרי יושר פסק לאיסור, שכן רגילים להדק את העדשה בהידוק חזק, האסור בשבת. ממילא אסור גם לטלטל את המשקפיים, "שמא יתקע".

"בצל החכמה" כתב שהדברים תלויים בשני קריטריונים מציאותיים –

1. אופן השבת העדשה – אם מדובר בעדשה הרגילה ליפול, מוכח שלא "תוקעים" את העדשה בצורה משמעותית. אך אם זו נפילה חד-פעמית, מוכח שהתקיעה טובה. במצב זה אסור להכניס את העדשה, ואסור לטלטל את המשקפיים, "שמא יתקע". ביסודי ישרון התיר באופן דומה. הוא מסביר שאנשים רגילים לא מהדקים את המשקפיים באופן משמעותי מספיק בכדי לאסור, ורק אנשי המקצוע מהדקים באופן האסור. לכן לאדם הרגיל מותר להשיב את העדשה ולטלטל את המשקפיים.
2. בסוג המסגרת. ישנן מסגרות בהן אין אפשרות "לתקוע", ואזי אין איסור לטלטל את המשקפיים או לטלטלן.

בשיעור זה סיימנו את לימוד הלכות טלטול כלים שבורים. בזאת נניח לעת עתה לגדרי כלים המוקצים מחמת גופם. בשיעור הבא נעסוק בגדרי אוכל, ומה שהוא מוקצה מחמת גופו מחמת שאינו אוכל.